

Nekoliko dokumenata i rukopisa iz biblioteke hfz. Ibrahima ef. Mehinagića iz Gračanice

Nedim ZAHIROVIĆ

HAFIZ IBRAHIM ef. Mehinagić rođen je 11. 3. 1894. godine u Prnjavoru. Školovanje je započeo u Osman-kapetanovoj medresi u Gračanici, nastavio u Istanbulu, a dovršio u Sarajevu, gdje je 1918/19. godine diplomirao na Šerijatskoj sudačkoj školi. Službovao je u Zvorniku, Tuzli i Gračanici. Umro je 30. 7. 1976. godine u Gračanici. Biblioteku Ibrahim-efendije počeo je stvarati još ranije njegov otac Arif Hikmet ef. Jedan dio rukopisa i dokumenata iz te biblioteke danas se nalazi u raznim institucijama, kao što je Orijentalni institut (Sarajevo), Narodna i univerzitetska biblioteka (Sarajevo), Filozofski fakultet (Sarajevo), Arhiv grada Sarajeva, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (Zagreb).¹ Periodiku, štampana djela, rukopise i dokumente, koji su preostali u biblioteci, preuzeo je nakon smrti Ibrahim ef. njegov sin Halid (1922. – 2004.). Nešto prije svoje smrti, on je tu biblioteku poklonio Tajibu Nurikiću, profesoru matematike u Gimnaziji "Dr. Mustafa Kamarić" u Gračanici i ona se danas nalazi kod njega.²

U ovom radu donosimo nekoliko doku-

menata i rukopisa, koji su se nekad nalazili u biblioteci kadije hfz. Ibrahim ef. Mehinagića iz Gračanice.

1) Naredba o postavljenju imama u tvrđavi Sokol od 24. redžeba 1173. (12. 3. 1760.) godine, veličina 46 x 40cm, pismo nesh-i divâni u 15 redaka, tinta crna, pojedini dijelovi pisani crvenom tintom, zbog oštećenja pojedine riječi u tekstu nisu čitljive. *Mustafa iz Sokola u Zvorničkom sandžaku je došao na Portu i izjavio da je umro njegov otac Hasan-halife, koji je bio imam u tvrđavi u Sokolu i uživao timar od 1650 akči, a da nije dobio berat za uživanje tog timara. I kada je ova služba trebala biti njemu (Mustafi) dodijeljena, na prijedlog Alije, naiba gračaničkog kadije, ona je nakon smrti izvjesnog Ahmed-halife beratom od 28. ramazana [11]63. (31. 8 1750.) godine dodijeljena Abdulah-halifi, koji na tu službu nema pravo.³ U izdatom beratuu navedeno je da timar koji*

³ U tekstu stoji da je Abdulah-halife bio od "stranaca" (edâ nibden). Edâ nib je plural od arapske riječi edneb što znači tuđinac, stranac. Ovdje ta riječ nije upotrijebljena u geografskom značenju, nego stoji u vezi sa tzv. odžakluk-timarima, koji se u Bosni i Hercegovini pojavljuju krajem 16. vijeka. Takve timare su, nakon smrti uživaoca, mogli naslijediti samo njegovi sinovi ili najbliži rođaci. Drugi, koji nisu spadali u ovaj krug, bili su označavani terminom edneb (ednebi), v. Nedim Filipović, "Odžakluk timari u Bosni i Hercegovini", u: *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom*, V, Sarajevo, 1955, str. 268.

¹ V. Tajib Nurkić, "Kadija hafiz Ibrahim ef. Mehinagić. Predavanje kojim je u Bijeloj džamiji obilježena 100-godišnjica njegovog rođenja", u: *Biljeg vremena*, broj 13, Gračanica, 1994, str. 17; Kemal Bašić, Pisana riječ Ibrahim ef. Mehinagića iz Gračanice, *Gračanički glasnik*, broj 19, Gračanica, 2005, str. 75–82.

² Dugujem zahvalnost prof. Nurikiću koji mi je skrenuo pažnju na postojanje ove biblioteke, privremeno ustupio odabrane dokumente i rukopise i tako omogućio nastajanje ovog rada.

on uživa iznosi 1650 akči, zbog čega on nije bio zadovoljan. Zbog lošeg obavljanja službe njega je napustio džemat pa je 09. zul-kadeta 1165. (18. 9. 1752.) godine raniji bosanski valija Ahmed-paša Ćuprilić (Köprülü-zâde Ahmed Paša)¹ na prijedlog Murata, dizdara tvrđave Sokol, razriješio Abdulaha ove dužnosti i ovu službu ponovo dodijelio Mustafi, sin Hasana, i zatražio da mu se izda berat. Sultan izdaje ovu naredbu od 24. redžeba 1173. (12. 3 1760.) godine, kojom se imamska služba u tvrđavi Sokol dodjeljuje Mustafi, sin Hasan-halife. Takođe se navodi da će on za vršenje ove službe uživati timar od 1650 akči i da se njemu kod obavljanja ove dužnosti ne smiju praviti nikakve smetnje.²

2) Potvrda kadije (hudžet) o zaduženju od 20. ševvala 1288. (2. 1. 1872.) godine, veličina 24 x 13,5cm, pismo riq'a, tinta crna. Hudžetom se potvrđuje da je Seid Sarajlić, nastanjen u Ahmed-pašinoj mahali, iz imovine maloljetne Umihane, kći Mehmeda,

1 Radi se Ahmed-paši Ćupriliću, sinu Numan-paše Ćuprilića, koji je 9. 2 1752. došao na položaj bosanskog valije, v. Salih Sidki Hadžihuseinović – Muvekit, *Povijest Bosne*, I. Prevodioci: Abdulah Polimac i dr., Sarajevo, 1999, str. 520.

2 U naknadno upisanoj bilješci od 18. rebiul-evvela 1228. (21. 3. 1813.) godine, koja se nalazi između prvog i drugog retka u tekstu, stoji da je ovaj Mustafa, sin Hasana, umro bez nasljednika i da su ova služba i timar dodijeljeni njegovom rođaku, koji se takođe zvao Mustafa. Također je unutar teksta, u donjem dijelu dokumenta, navedeno iz kojih prihoda se sastoji timar tvrđavskog imama u Sokolu (prihod od varoši Sokol i mezri i čifluka u samoj varoši Sokol ili u njenoj blizini). Kako se vidi iz ovog dokumenta, imenima triju imama koji su služili u tvrđavi pridodana je odrednica "halife", što nam govori da su bili derviši. Izgleda da su imami u tvrđavi Soko vrlo često bili pripadnici nekog derviškog reda, jer i u jednom defteru koji se pod signaturom Mxt. 571 danas čuva u Nacionalnoj biblioteci u Beču zabilježeno je da je 15. zul-hidždžeta 980. (18. 4. 1573.) godine dodijeljen timar imamu tvrđave Sokol, koji se zvao Mevlana Hadži-halife. Ovaj timar prije njega je uživao Sulejman-halife, a vrijednost tog timara iznosila je 1650 akči, v. Österreichische Nationalbibliothek, Cod. Mxt. 571, fol. 89r.

nastanjene u Mejdan mahali u kasabi Gračanica, uz znanje njenog skrbnika, pozajmio i preuzeo 1000 groša, uz obavezu da do konca ove (1288.) godine vrati taj iznos, uz dodatak od 150 groša. Kao zalag za vraćanje duga, Seid određuje jednu bašču, koja je s jedne strane omeđena posjedom Kamarić Mustafe, s druge strane javnim putem, s treće strane posjedom Ibrahim-bega i s četvrte strane posjedom Mehmeda Šišića. Njegov kefil (jamac) za vraćanje duga je Abdulah Sarajlić, nastanjen u Ahmed-pašinoj mahali.

3) Popis ostavštine (defter-i qassâm), veličina 55 x 18,5cm, pismo riq'a, tinta crna. Nakon smrti Sulejmana, sin Sulejmana, koji je bio nastanjen u selu Orahovica, u kadiluku Gračanica, sačinjen je 21. šabana 1274. (6. 4. 1858.) godine popis njegove ostavštine.³ Nakon izmirenja njegovih dugova i plaćanja drugih izdataka, njegova ostavština će biti podijeljena na tri trećine. Pošto je prije smrti Sulejman dao jednu trećinu od svog imetka u dobrotvorne svrhe, tom trećinom će raspolagati izvršilac njegove oporuke Mehmed Hadžić, a druge dvije trećine dijele njegovi nasljednici, tri njegove žene, Hanifa, kći Mehmeda, Merjema, kći Imsira, Melika, kći Arifa, i njegov amidžić Murat-beg. Njegova ukupna ostavština vrijedila je 13671 groš. Slijedeće stvari

3 Poslove oko popisivanja i podjele zaostale imovine mogao je obavljati kadija, ali isto tako i posebno, za taj posao, ovlašćeno lice, koje se zvalo qassâm (arapski: djelilac ostavštine). Osim njegove glavne zadaće, nadzor nad ostavdinom i njena podjela, qassâm se ponekad morao brinuti i poslovima oko siročadi. Zaostala imovina bila je popisivana u kadijskim sidžilima, ali je u tu svrhu mogao biti vođen i poseban defter, defter-i qassâm. Također je moglo biti da je u jednom defteru popisivana ostavština vojnih, a u drugom civilnih lica, opširnije o tome v. Marlene Kurz, *Das siccil aus Skopje. Kritische Edition und Kommentierung des einizigen vollständig erhaltenen Kadiamtsregisterbandes (siccil) aus Ūskup (Skopje)*, Wiesbaden, 2003, str. 36. Kod podjele pravljena je procjena vrijednosti predmeta iz zaostale imovine i oni su kasnije mogli biti javno prodavani, v. *Sidžil mostarskog kadije 1632–1634*. Prevod sa staroturskog, uvod i bilješke Muhamed A. Mujić, Mostar, 1987., str. 166–169, 215–217.

pojavljuju se u njegovoj zaostavštini: zaprežna kola (araba), 54 groša; kutija, 3; zemljani lonac, 3; sanduk, 7; kutija, 2; ... (?), 1; kutija, 1; bure sa sepetom, 4; bure, 4; sanduk sa kuburlukom¹, 3; veliko bure, 7; bure sa kutijom, 4; bure za sirće, 8; veliko bure, 4; izvjesna količina vune² sa sepetom, 11; kutija, 2; bure, 1; kutija sa grabom, 6; kutija sa grabom, 7; bure, 8; bure sa pekmezom, 40; bure sa grabom, 5; zemljani lonac, 5; bure, 2; sanduk, 12; bure, 6; staro konjsko sedlo, 30; veliko bure, 10; veliko bure, 6; konj, 627; đugum, 54; tepsija, 31; tepsija, 36; tendžera, 43; bakrač, 88; mali bakrač, 9; sahan, 15; časa, 12; sahan, 14; ibrik, 36; kuburluk, 4; ... (?), 3; ... (?), 4; ... (?), 3; šiš za kahvu, 1; čizme sa kalčinama³ i kolanom, 50; saksija, 5; sač, 29; sofru, 12; sofru, 5; kišobran odnosno suncobran (šemsija), 2; đevdir⁴, 1; dugo crno čebe, 61; katije⁵, 19; tozluci⁶, 94; kuburluk, 37; komad čohe, 2; ukrašena (srmali) konjska oprema, 656; stari perzijski šal, 108; stari čurak, 54; stara haša⁷, 12; stara haša, 26; stara dolama sa fermenom, 108; veliki sadžak, 270; stari čilim, 40; ukrašena (srmali) mala puška, 800; stara sedžada, 6; vo 610; vo, 460; krava, 293; krava, 182; krava, 224; krava, 258; krava, 260; konj, 221; sahat, 101; konak (zgrada konaka), 142; štala, 120; ibrik za kahvu, 5; šišana⁸, 185; duga puška, 183; komad zemljišta, 115; zemljište na kom se nalazi menzilhana⁹, štala i hambar, 5 955; kuruz, 225; dug Abdulatif-age, 216; dug Se-

lima Imširovića, 250; dug Džafer-bega, 24. Njegovi dugovi i drugi izdaci iznose ukupno 5286 groša. U ovom dijelu nalaze se slijedeće stavke: ukopne haljine i oprema, 130 groša; vjenčani dar (mehr) supruzi Hanifi, 294; vjenčani dar supruzi Merjemi, 294; vjenčani dar supruzi Meliki 419 groša; pristojba na podjelu ostavštine sa pristojbom telalu¹⁰ i pisaru, 683; dug za desetine, 162; dug za porez, 18; dug za ... (?), 37; ... (?)¹¹, 1 198; ... (?), 606; dug Halidu, 64; dug mula Ibrahimu Šabi, 15; dug Mustafi Salihbašiću, 17; dug Ibrahim-begu, 8; dug Mujagi, 29; dug za desetine, 193; dug Sinan-efendiji, 452; dug supruzi Meliki, 270; dug Osmanu spahiji, 103; dug Aliji, 40; dug Mehmedu Hadžiću, 4; dug Sulejman-agi, 50; dug Omeru, 3; dug Mustafi Husićiću, 28; dug Husejnu Hodžiću, 18; dug Muratu Husićiću, 34; dug Muratu Kovačiću, 15; dug Hasanu Kamariću, 16; dug Jovanu Jeftiću, 54; dug Mustafi Hodžiću, 18; dug Mehmedu Arnautu, 12.

4) Rukopis veličine 11,5 x 17,5cm, 299 listova. Najveći dio rukopisa (fol. 1–291) zauzima prepis djela odnosno komentara Muh-tasar gunya al-mutamalli fi-šarh munya al-musalli čiji je autor Ibrahim el-Halebi (umro 1549.).¹² Prepis je pisan vještom rukom, pismo nesh u 15 redaka. Nema podataka o prepisivaču niti kada je prepis nastao. Na fol. 292v nalazi se zabilješka od 12. muharema 1243. (5. 8. 1827.) godine u kojoj stoji da je tada imam džamije u Novom bio Mustafa, sin hadži Mustafa. Ovaj Mustafa je vjerojatno bio i vlasnik tog rukopisa. Na fol. 297v–299v nalaze se bilješke koje se mogu smatrati pokušajem da se sastavi jedna mala bronika. Na fol. 297v neko je unio interesantan zapis o najezdi skakavaca. Pisac bilješke navodi da se 22. ramazana 1264. (22. 8. 1848.) godine, u utorak, u podnevsko vrijeme, pojavila ogromna masa skakavaca koja se od Blagaja kretala niz rijeku

1 Kuburluk: mala kožna torba u kojoj se drže male puške kubure, v. Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, 6. izdanje, Sarajevo, 1989, str. 422.

2 U tekstu je upotrijebljena turska riječ "yapagy", koja označava vunu dobijenu proljetnim šišanjem ovaca.

3 Kalčine: dokoljenice koje se nose u čizmama, v. Škaljić, op. cit., str. 386.

4 Cjediljka, odnosno bakrena posuda za cijedenje, v. Škaljuć, op. cit., str. 250.

5 Metalne ili kožne kutije za patrone koje se pripasuju, isto, str. 400.

6 Dokoljenice od čohe ili sukna koje se skopčavaju, isto, str. 620.

7 Ukrašen vezeni konjski pokrivač, kojim se pokriva sedlo i sapi konja, isto, str. 318.

8 Vrsta druge puške, isto, str. 587.

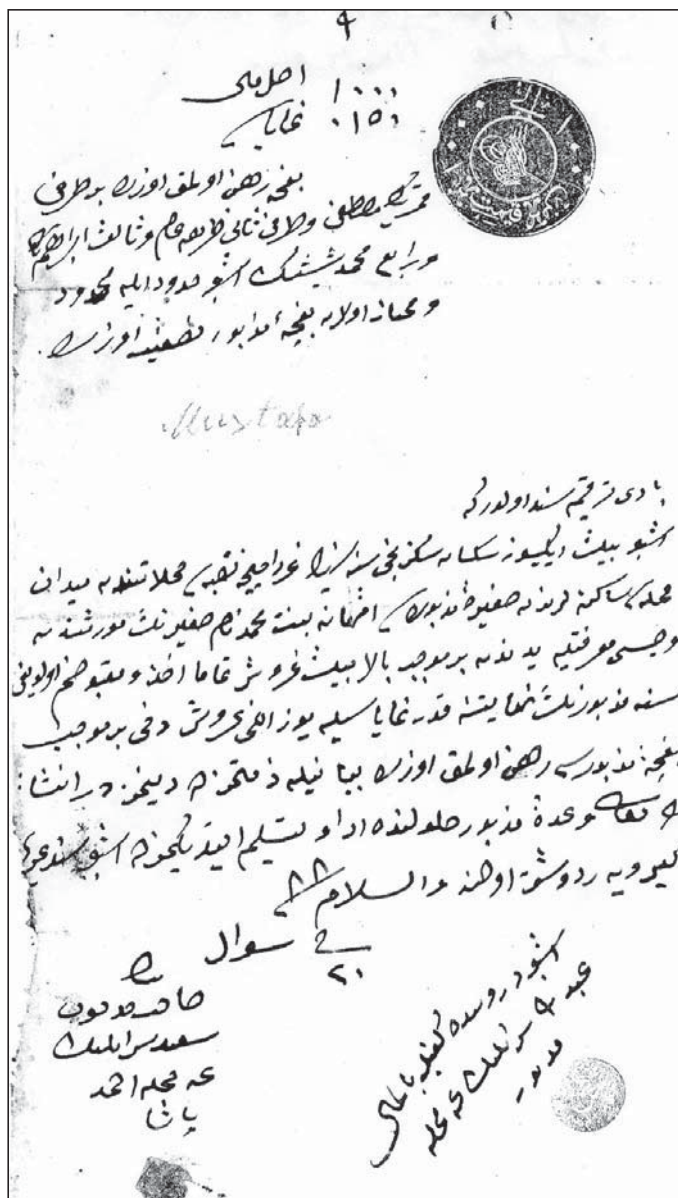
9 Poštanska stanica u kojoj su držani odmorni konji, isto, str. 458.

10 Iz ovoga se može zaključiti da je ta ostavština rasprodana na javnoj prodaji.

11 U tekstu stoji Tuzlalý što znači Tuzlak. Nije jasno na što se ovo odnosi.

12 O ovom komentaru v. Osman Lavić, Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, XIV, London – Sarajevo, 1426/2005, str. 46–47.

Kadijski hudždžet o zaduženju Seida Sarajlića iz imovine maloljetne Umihane

Sanu, uništavajući kukuruzne i prosene usjeve. Skakavci su kasnije prešli i na austrijsku stranu, pa su Austrijanci pucali na njih iz topova i pušaka, ali bez uspjeha. Pisac završava bilješku opaskom da ovakvo što dosad nije viđeno u ovom kraju. Na fol. 298r nalazimo ove bilješke: 1216. (14. 5. 1801. – 4. 4. 1802.) godine sukobili su se sinovi kapetana Novog Mehmeda i to tako da je na jednoj strani bio Mustafa-beg, a na drugoj Muhammed-beg, Ali-beg i Mehmed-beg; 1217. godina (4. 5 1802. – 25. 3. 1803.) bila je sušna; 1230. (14. 12. 1814. – 4. 11. 1815.) godine Sana i Una poplavile su Novi i uništile mnoge usjeve. Na fol. 298v: 1259. (1. 2 – 23. 12. 1843.) godine serhadске

paše su došle u sukob s Husrev-pašom¹; 1261. (10. 1. – 1. 12. 1845.) godine došlo je do sukoba između Husejn-bega iz Novog i njegovog brata Ibrahima. Također na ovoj strani nalazi se duži zapis o sukobu Mehmed-bega Rustembegovića (Rustembeg-zâde Mehmed Beg) iz Bihaća sa bosanskim valijom Kamili Hadži Halil-pašom. Pisac navodi kako je Mehmed-beg pridobio stanovništvo u Krajini na svoju stranu, a zatim se sa 2000 ljudi zaputio ka Banjaluci u namjeri da je zauzme. Na to se Hadži Halil-paša sa svojim vojnicima iz Travnika zaputio ka Banjaluci i na Zmijanju ej došlo do okršaja u kome je Mehmed-beg poražen. To se zbilo 1262. (30. 12. 1845. – 20. 11. 1846.) godine.²

5) Rukopis veličine 24,5 x 17,5cm, 12 listova različitog sadržaja, ne postoje bilješke o eventualnim vlasnicima rukopisa. Fol.1r-7v: priča o bagdadskom kadiji i razbojniku, najvjerojatnije prepisana iz nekog djela mistično-didaktičkog sadržaja.³ Na kraju priče (fol. 7v) je upisana 1258. godina (12. 2. 1842. – 1. 3. 1843.). Na istom listu nalazi se bilješka da je 19. rebiul-ahira 1258. (19. 5. 1843.) godine umro skeledžija Abdulah, koji je bio stanovnik naselja Garka(?). Fol. 8r-8v: od-

1 O tadašnjim sukobima u Bos. Krajini v. Salih Sidki Hadžihuseinović – Muvekit, *Povijest Bosne*, II, Sarajevo, 1999, str. 1001–1002.

2 Muvekit, *Povijest Bosne*, II, str. 1016–1017.

3 Priča počinje tako što je kadija noć provodio u pobožnosti, a zatim uzeo da čita neku knjigu i naišao na mjesto gdje se govori kako slijedi velika nagrada onome ko klanja sabah u bašči. Na to se on zaputio u jednu bašču koja se nalazila izvan grada u namjeri da tamo klanja sabah. Međutim, njega je na putu zaustavio razbojnik želeći da ga opljačka. Nakon toga započinje razgovor između kadije i razbojnika u kome svaki od njih dvojice ukazuje na štetnost postupka svog sagovornika.

lomak iz nekog mistično-didaktičkog djela; fol. 9r-9v: pismo mula Mehmedu, pismo Ahmed-efendiji, pismo mula Jusufu, pismo Abdulmumin-efendiji (pisma nisu datirana); fol. 10v: pismo mula Jusufu, pismo Sulejman-agi (bez datuma); fol. 11r: pismo Mustafi, pismo Osman-agi (bez datuma); fol. 11v-12r: različite bilješke i pisma; fol. 12v: pismo mula Jusufu (bez datuma).

6) **Zbirka uzoraka dokumenata i pisma¹, veličina 16 x 21cm, 30 listova, rukopis nepotpun (početak i kraj nedostaju), pismo nesh pisan vještom rukom, tinta crna kod naslova crvena.** Autor odnosno sastavljač nepoznat. Ne postoje bilješke o vlasnicima rukopisa. Većina pisama datirana je sa 15. rebiul-ahinom 1201. godine (4. 2. 1787.), pa se može osnovano pretpostaviti da je riječ o proizvoljnoj dataciji. Fol. 1v-2r: molba paši za postavljenje na mjesto age vanjskog dvora (enderün agalygy); fol. 2r-4v: pismo sina ocu; fol. 4r-5r: bujruhdija koju je paša sa tri tuga poslao kadiji Čustendila; fol. 5r-6r: pismo oca sinu; fol. 6r-7v: pismo upućeno vekilu ferâsiyyet službe u Medini; fol. 7v-8r: arz mutevelije radi imenovanja drugog imama u džamiji Sulejmani-ji u Istanbulu; fol. 8v-10r: potvrda o uzimanju poreza pod zakup (iltizâm); fol. 10r-11v: pismo koje muž šalje supruzi; fol. 11r-12v: pismo koje šalje supruga mužu; fol. 12v-13r: pismo koje majka šalje sinu; fol. 13r-14v: pismo sina majci; fol. 14v-15v: izjava o osloba-

danju roba ('atiq-nâme); fol. 15v-16r: izjava o oslobađanju robinje; fol. 16r-16v: izjava o uzimanju mjenice; fol. 17r-17v: izjava o uzimanju novca na zajam; fol. 17v-19v: arz koga su zaimi, timarnici i čeribaše sandžaka Týrhâla (grad Trikala u centralnoj Grčkoj) poslali na Portu; fol. 19v-21r: arz koga je alajbeg sandžaka Týrhâla poslao na Portu; fol. 21r-22v: arz koga je na Portu uputio Halil, miralaj sandžaka Týrhâla; fol. 22v-23v: arz koga je na Portu uputio Halil, miralaj sandžaka Týrhâla; fol. 23v-24r: potvrda o preuzetom novcu od emina mukate; fol. 24r-24v: potvrda da je uživatelj timara poslao iznos novca koji je potreban za opremanje jednog džebelije; fol. 24v-25r: potvrda o uručenju džizji; fol. 25r-25v: potvrda za plaćene vanredne name- te; fol. 25v-26r: pismo koje aga šalje svom slugi; fol. 26r-27r: pismo koje sluga šalje agi; fol. 27r-27v: potvrda o naplaćenju romskoj džizji; fol. 27v-28r: potvrda o zakupu; fol. 28r-30v: objašnjenje osnovnih računskih operacija, pretvaranje akci u groše i obratno, skraćenice hidžretskih mjeseci.

7) **Zbirka uzoraka dokumenata i pisma, veličina 16,5 x 24,5cm, 6 listova, pismo nesh, tinta crna, rukopis je nepotpun (početak i kraj nedostaju), ne postoje bilješke o mogućim vlasnicima niti o sastavljaču. Fol. 1r: dva pisma uopštenog sadržaja, bez imena pošiljaoca i primaoca, jedno pismo je datirano sa 8. džumadel-ahinom 1260. (25. 6. 1844.) godine; fol. 1v-2r: arz (bez datuma) koga podnosi kadija zbog nasilja koje čini valija (izvjesni Ahmed-paša); fol. 2r: dokument u kom se navodi da je na mjesto dizdara vidinske tvrđave imenovan Mehmed Bekir nakon što je raniji dizdar Jusuf umro bez nasljednika; fol. 2v-3r: pismo koje sin piše ocu; fol. 3v: pismo koje otac piše sinu; fol. 4r: pismo koje piše prijatelj prijatelju nakon što je čuo za smrt njegovog oca; fol. 4v: pismo koje čorbadžija piše svom čehaji; fol. 5r: pismo koje egipatski valija šalje veziru povodom slanja egipatske blagajne u Istanbul (bez datuma); šesti list je prazan.**

1 Radi se o takozvanim indâ-zbirkama. Ove zbirke mogle su sadržavati dokumente koje je izdavala sultanska kancelarija ili drugi organi vlasti, pa sve do privatnih pisama. Pojedine od ovih zbirki poznate su kao i istorijski izvori npr., *Međmû'a-y münşeâtü s-selâtin* od Feridün Ahmed Bega (umro 1583.). Međutim, često su sastavljači pravili ovakve zbirke da bi državnim službenicima olakšali sastavljanje različitih vrsta dokumenata. Slijedeći ovaj cilj, oni su ponekad u dokumentima izostavljali imena nosilaca dokumenata, mjesta gdje su oni živjeli, izostavljali dataciju ili proizvoljno dokumente datirali, što u velikoj mjeri umanjuje njihovu vrijednost kao istorijskih izvora.